

© Albert van der Kaap, november 2019

Vincent van Gogh in Drenthe

'Drente is zo mooi, zo zeer pakt het me algeheel in en voldoet mij absoluut, dat ik, indien ik niet voor altijd hier kon zijn, ik liever 't maar niet gezien had. Het is onbeschrijflijk schoon. Met een handdruk'.¹

Vincent van Gogh (1853 -1890) in Drenthe.

1. Inleiding

¹ Brief van Vincent aan zijn broer Theo (oktober/november 1883)

We weten het niet zeker, maar mogelijk was de breuk met zijn model en vriendin Sien Hoornik voor Vincent van Gogh de directe aanleiding om in september 1883 nogal overhaast naar Drenthe te reizen.

Zijn vriend Van Rappard had hem in september 1883 vanuit Rolde geschreven: *'Het land is hier zeer ernstig van stemming, menigmaal deden de figuren mij denken aan studies van jou, wat 't leven betreft, goedkoper kan men zeker nergens terecht. En de Zuidoosthoek houd ik voor 't oorspronkelijkst.'*²

'Drenthe' betekende voor kunstenaars in de jaren tachtig van de negentiende eeuw, het laatste gebied met een ruige nog ongerepte natuur, en een 'schilderachtige' boerenbevolking.

Slechts drie maanden heeft het verblijf van Vincent in Drenthe geduurd, van 11 september tot 5 december 1883. Na zijn aankomst op 11 september vond Vincent onderdak in Hoogeveen in het boerenlogement van Albertus Hartsuiker.

Van Hoogeveen uit maakte hij verschillende tochten door het veengebied.

Naar Nieuw-Amsterdam

Groninger snik (trekschuit).

² Brief van Vincent (10 september 1883)

Op 2 oktober trok hij per trekschuit 'na een eeuwig-lange vaart' van zes uur door de heide naar Nieuw-Amsterdam. In die tijd werd de snikke (trekschuit) nog met menskracht door het water voortgetrokken. Later gebeurde dat ook met paarden.

In Nieuw Amsterdam huurde hij een kamer in het logement van Hendrik Scholte. Er wordt beweerd dat Van Gogh de huur betaalde met schilderijen, maar dat de verhuurder deze niet kon waarderen en daarom als brandhout gebruikte. De juistheid hiervan is echter niet vastgesteld.

Nieuw-Amsterdam, ca. 3 oktober 1883

'Ditmaal schrijf ik u heel uit de achterhoek van Drenthe, waar ik gekomen ben na een lange vaart in de trekschuit door de heide. Hier en daar een plaggenkeet of kleine boerderij, of een paar schrale berkjes, populieren, eiken. Overal stapels turf, en telkens vaart men schuiten met turf uit de moerassen voorbij. Hier en daar magere koeien van fijne kleur, dikwijls schapen en varkens.'

In Nieuw Amsterdam schilderde Van Gogh onder andere de ophaalbrug die hij vanuit zijn logement kon zien.

Ophaalbrug in Nieuw-Amsterdam.

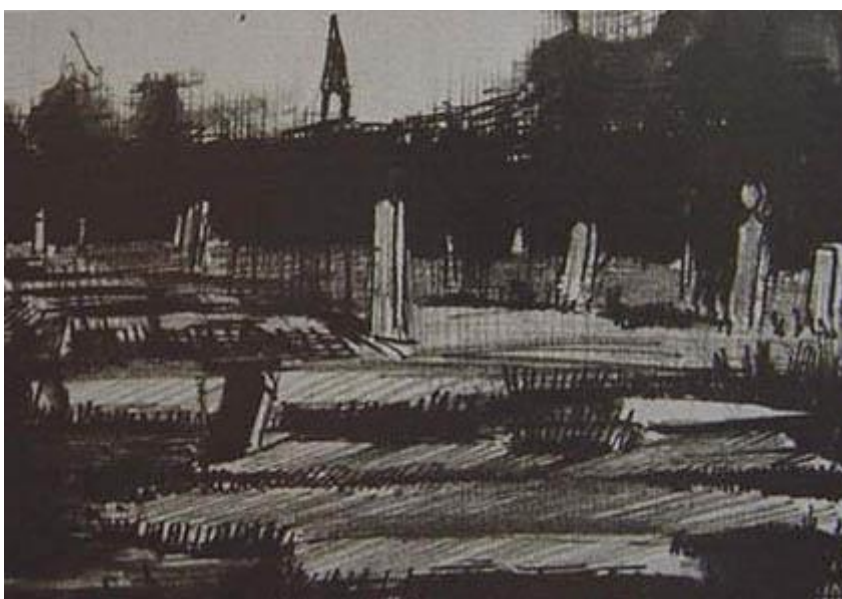
Het bekendste werk uit zijn periode in Nieuw-Amsterdam was echter de turfschuit. De voorstelling toont een schippersechtpaar dat bezig is de in een wijk afgemeerde boot te laden. Voorovergebogen stapelt een vrouw de turven op de kleine houten praam. Achter haar rug ligt op het roer een zeil dat dient om de vracht bij regen af te dekken. Aan de wal rijdt een schipper moeizaam een volle kruiwagen de looplank op.

Op 4 december 1883 vertrok hij weer naar Hoogeveen om de volgende dag de trein te nemen naar zijn ouders te Nuenen.

Regelmatig moest Vincent van Nieuw-Amsterdam naar Hoogeveen om daar een door zijn broer Theo toegezonden postwissel in ontvangst te nemen en te verzilveren. Ook in de Drentse periode schreef hij aan zijn broer Theo veel en uitvoerige brieven. In een van die brieven heeft Vincent een tekening gemaakt van een kerkhof, waarvan men ervan uitging, dat het het kerkhof van Pesse was. Maar waarschijnlijker is dat het gaat om het kerkhof van Hollandscheveld.

Kerkhof van Pesse (of Hollandscheveld).

Vincent schreef zijn broer in zijn brieven over de rijke heide, met schaapskooien en herders, plaggenhutten en turfschuiten en over het landschap dat hem aan de schilderijen van Theodore Rousseau herinnerde. Steeds vaker echter zouden ook de armoede en het ongezonde bestaan van vooral vrouwen en kinderen de schilder treffen en hem tot buien van somberheid doen vervallen: scherp zag hij de ellende van de landarbeiders, en hun armoede herinnerde hem aan Sien en haar kinderen en de onzekere toekomst die zij tegemoet gingen.

Opdrachten

1. Begrijpend lezen

Leerdoel

Je kunt

- voor het beantwoorden van vragen Informatie verzamelen en selecteren uit teksten.

Succescriteria

Je kunt

- aangeven welke woorden je in een tekst niet begrijpt;
- de betekenis van woorden die je niet begrijpt opzoeken in een woordenboek of op internet;
- aangeven waarom je een zin of passage in een tekst niet begrijpt.

Opdrachten

Lees de inleiding

1. Maak een lijst met woorden en begrippen die je niet kent en schrijf achter elk woord/begrip de betekenis.
2. Waarom was Drenthe op het eind van de negentiende eeuw juist voor kunstschilders een aantrekkelijk gebied?
3. Met welk argument/welke argumenten probeerde Van Rappard, vriend van Vincent van Gogh, hem over te halen om naar Drenthe te komen?
4. Een uitspraak: 'De logementhouder Hendrik Scholte was geen liefhebber van de kunst van Vincent van Gogh.' Waarop baseert de schrijver van de inleiding deze uitspraak?
5. Leidt uit de tekst af wat de functie van een 'wijk' was.
6. Vincent is zowel positief als negatief over wat hij in Drenthe ziet. Geef van elk een voorbeeld.
7. Hoe werden de trekschuiten voortbewogen?
8. Waarom vindt Vincent het kerkhof van Pesse (of misschien is het Hollandscheveld) eigenaardig?
9. Waarom weet niemand hoe Max Liebermann in Zweeloo terecht gekomen is?
10. Een uitspraak: 'Vincent kent veel kunstschilders en hun werk'. Maak met zinnen/passages uit bijlage 1 duidelijk dat deze uitspraak juist is.

2. Vervoer

Leerdoel

Je kunt

- uitleggen hoe mensen zich op het eind van de negentiende eeuw reisden in Nederland en welke problemen zij daarbij tegen kwamen;
- De ligging van de grootste plaatsen in Drenthe aangeven op een kaart.

Succescriteria

Je kunt

- aangeven in hoeverre je met de trein naar het noorden van Nederland kon reizen;

- benoemen welke andere middelen van vervoer er op het eind van de negentiende eeuw in Nederland waren;
- duidelijk maken hoeveel tijd reizen (afhankelijk van het vervoermiddel) op het eind van de negentiende eeuw in Nederland kostte;
- het verschil uitleggen tussen absolute en relatieve afstand.

Opdracht 1

1. Kon je in de jaren tachtig van de negentiende eeuw in de trein blijven zitten als je van Den Bosch naar Zwolle wilde? Gebruik deze website voor je antwoord:
https://nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_de_spoorwegen_in_Nederland
2. De trein kwam steeds meer in de plaats van twee andere vervoersmiddelen? Welke twee?

Opdracht 2

Bekijk dit filmpje (https://willemwever.kro-ncrv.nl/vraag_antwoord/de-maatschappij/wanneer-reed-de-eerste-trein-nederland)

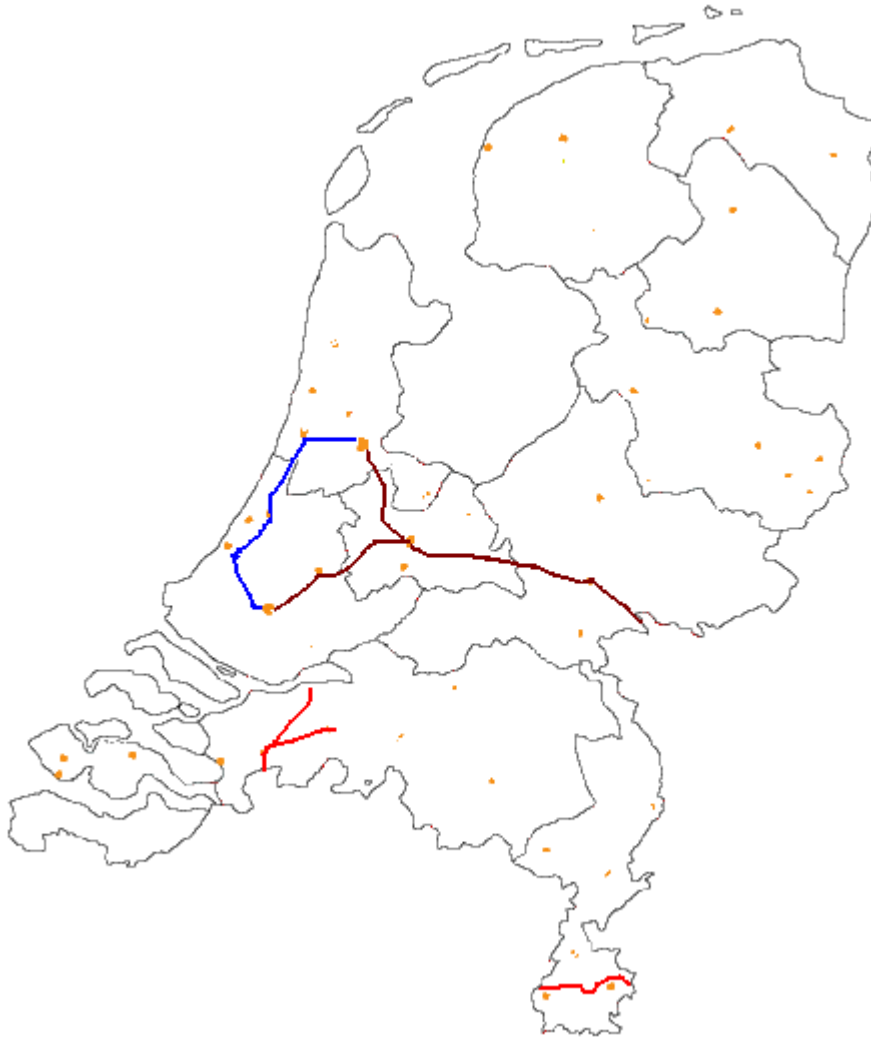
en beantwoord dan de vragen.

1. Koning Willem I bemoeide zich persoonlijk met de komst de stoomtrein naar Nederland. De eerste trein zou gaan rijden tussen Amsterdam en Arnhem. Waarom liep de eerste trein uiteindelijk op een andere traject en welk traject?
2. Wat was de topsnelheid van de Arend, de eerste trein in Nederland?
3. Niet alle Nederlanders waren gelukkig met de komst van de trein. Waarom niet?
4. Hoe lang deed de Arend over de rit van Amsterdam en hoe lang doe de trein er nu over?
5. Was een ritje met de trein in de tijd van de Arend duur? Leg je antwoord uit.

Opdracht 3

Vincent van Gogh reisde in september 1883 van het dorpje Nuenen, waar hij was geboren en waar zijn ouders woonden, naar Hoogeveen. Op 1 oktober 1866 was de lijn van Venlo - Eindhoven opengesteld met een station Nuenen-Tongelre.

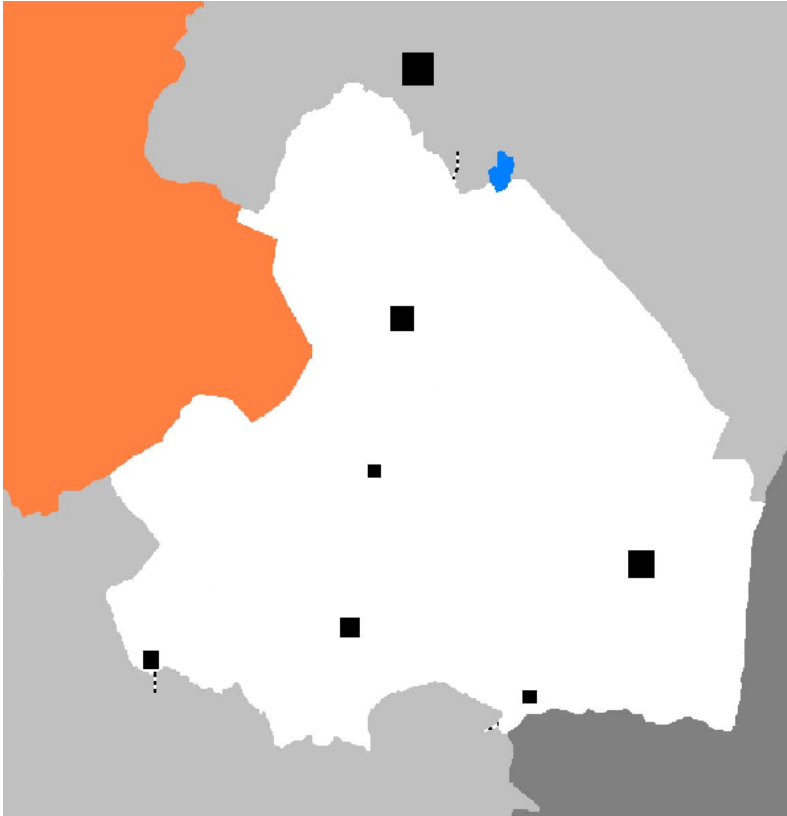
1. Hieronder staat een kaartje van het spoorwegnet in Nederland in 1860. Toen Vincent van Nuenen naar Hoogeveen reisde was het spoorwegnet al behoorlijk uitgebreid. Neem het kaartje over in je word-document en teken de spoorlijn in, waarlang Vincent reisde. Gebruik de informatie op https://nl.wikipedia.org/wiki/Treinvervoer_in_Nederland voor je antwoord.

Spoorwegnet in 1860.

2. Met welke spoorwegmaatschappij of maatschappijen reisde Vincent naar Hoogeveen?
Gebruik de website https://nl.wikipedia.org/wiki/Geschiedenis_van_de_spoorwegen_in_Nederland voor je antwoord.
3. Probeer met behulp van deze websites:
<https://www.myinnervictorian.nl/reizen-met-de-trein-in-de-19e-eeuw/>
<https://www.spoorwegmuseum.nl/download/spreekbeurtpakkethtespoorwegmuseum.pdf>
te berekenen hoelang de treinreis van Vincent van Nuenen naar Hoogeveen ongeveer zal hebben geduurd.
4. Kopieer de kaart van Drenthe naar je word document. Maak een legenda bij de kaart.

a = Hoogeveen
b = Emmen
c = Assen
d = Meppel
e = Coevorden

Kaart van Drenthe.

5. Teken de plaatsen Nieuw-Amsterdam (6) en Zweeloo (7) in op de kaart.
6. Teken ook het kanaal op de kaart dat Hogeveen met Nieuw-Amsterdam verbindt.
7. Afstand is zowel een **absoluut** als een **relatief** begrip. Leg dat uit aan de hand van de tocht van Vincent van Hogeveen naar Nieuw-Amsterdam.

3. Veen

In de negentiende eeuw bestond een belangrijk deel van ons land uit veen. Daarover gaan onderstaande opdrachten.

Leerdoel

Je kunt:

- uitleggen hoe veen is ontstaan;
- uitleggen waarom veen werd ontgonnen.

Succescriteria

Je kunt:

- het verschil uitleggen tussen hoogveen en laagveen;
- uitleggen hoe veen is ontstaan;
- beschrijven hoe natte gebieden waar veen was afgegraven droog werden gemaakt;
- beschrijven hoe veen (handmatig) werd afgegraven;
- beschrijven waar afgegraven veen (turf) voor werd gebruikt;
- beschrijven hoe grond, waarvan het veen was afgegraven, geschikt werd gemaakt voor landbouw;

- uitleggen hoe je nog steeds kunt zien dat het vervoer van turf vooral op water plaatsvond.

Opdracht 1

Bekijk eerst deze filmpjes en beantwoord vervolgens de vragen.

- filmpje 1: <https://schooltv.nl/video/ontstaan-van-hoogveen-dode-planten-maken-nieuwe-grond/>
- filmpje 2: <https://schooltv.nl/video/kenmerken-van-hoogveen-een-prachtig-natuurgebied-maar-wel-nat/>
- filmpje 3: <https://schooltv.nl/video/van-moeras-naar-laagveen-ontginnen-en-inklinken/>
 - a. Nederland kent gebieden met hoogveen en laagveen. Tot welke soort behoort het veen in Drenthe?
 - b. Hoe is dit veen ontstaan?
 - c. Wat is het verschil tussen hoogveen en laagveen?

Opdracht 2

Bekijk eerst dit filmpje (<https://schooltv.nl/video/droogmaken-laagveen-te-veel-water/>) en maak dan de vragen.

- a. Als laagveenwas afgegraven was, bleven er grote waterplassen over. In de 16e en 17e eeuw werden deze gebieden drooggemaakt. Beschrijf zo nauwkeurig mogelijk hoe dit werd gedaan.
- b. waarom werden deze gebieden drooggemaakt?

Opdracht 3

Bekijk eerst dit filmpje (<https://schooltv.nl/video/turf-wist-je-dat-turf-hetzelfde-is-als-gedroogd-veen/>) en daarna dit filmpje (<https://schooltv.nl/video/landschap-hoogveen-slootje-graven-bootje-varen/>) en maak dan de vragen.

- a. Beschrijf hoe het veen met de hand werd afgegraven en werd verwerkt tot turf? (gebruik ook de bronnen onderaan deze opdracht)
- b. Waarvoor werd dit gebruikt?
- c. Als het veen in Drenthe was afgegraven werd de grond geschikt gemaakt voor landbouw. Hoe deed men dat?

Bronnen

- Van Gogh Gallery <http://www.vggallery.com/international/dutch/> .
- Van Gogh Gallery. Site met veel afbeeldingen <https://www.vangoghgallery.com/>
- De Groningse snik <https://nl.wikipedia.org/wiki/Snik>
- Over het afgraven van veen en het maken van turf <http://damshus.nl/oude/damshus/rondleiding/rl-07.htm>
- Turf [https://nl.wikipedia.org/wiki/Turf_\(brandstof\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Turf_(brandstof))
- Turf steken <https://nl.wikipedia.org/wiki/Turfsteken>
- De brieven van Van Gogh <http://vangoghletters.org/vg/>
- Vincent van Gogh en de Ericasebrug <http://historischekringerica.nl/verhaal/vincent-van-gogh-en-de-ericasebrug/>
- Van Gogh in Nieuw Amsterdam. Lesmateriaal voor de basisschool <https://dehondsrug.nl/wp-content/uploads/2017/08/handleiding-van-gogh-leskoffer-gr-7.pdf>

- Lesmateriaal Van Goghmuseum <https://www.vangoghmuseum.nl/nl/bezoek-met-een-school-of-groep/onderwijs/lesmateriaal>

Opdracht 4

Bekijk eerst dit filmpje (<https://schooltv.nl/video/landschap-hoogveen-slootje-graven-bootje-varen/>) en beantwoord dan de vraag. Gebruik ook een atlas.

- a. Hoe kun je in het landschap, bijvoorbeeld van Drenthe, nog steeds zien dat het transport van turf veelal over water plaats vond.

Extra opdracht

Op verschillende plaatsen in Noord-West Europa (in Drenthe bijvoorbeeld in Weerdinge, vlakbij Emmen) zijn in de afgelopen eeuw lijken in het veen gevonden. Lijken van mensen die daar al een paar duizend jaar lagen.

De bekendste van deze veenlijken is de Tollundman. Over hem gaat deze opdracht.

De Tollundman

Leerdoelen

Je kunt ...

- informatie uit (historische) bronnen gebruiken om historische vragen te beantwoorden.

Succescriteria

Je kunt ...

- Informatie uit (historische) bronnen verzamelen en daaruit een relevante selectie maken;
- beoordelen of informatie in bronnen bruikbaar is om een antwoord te geven op een historische vraag;
- beoordelen of een bron betrouwbare informatie biedt voor het beantwoorden van een historische vraag;
- op basis van de verzamelde informatie een antwoord geven op een historische vraag;

Een historische speurder is iemand die zoekt naar bewijsmateriaal uit het verleden. Niet om misdadigers op te pakken en voor het gerecht te brengen. Nee, de historische speurder wil iets leren over het verleden door te zoeken naar aanwijzingen, naar sporen die mensen hebben achter gelaten. Hoe verder we teruggaan in de tijd, hoe moeilijker zijn werk wordt. Simpelweg omdat er dan minder sporen, minder aanwijzingen beschikbaar zijn.

In deze opdracht ben jij zo'n historische speurder. Je gaat de moord onderzoeken op de Tollund man, die in 1950 werd gevonden, maar van wie al gauw bleek dat hij heel lang gelden om het leven was gebracht. In je onderzoek gebruik je zowel primaire als secundaire bronnen.

De opdracht luidt:

Gebruik al het bewijsmateriaal dat hieronder staat en leg nauwkeurig en overtuigend uit waarom en hoe de Tollund man, volgens jou, aan zijn eind is gekomen.

De man van Tollund

Hij was tot gisteren in zijn turfbed veilig,
toen leverde het veen hem uit voor geld.
Was hij een schurk, was hij een held, of was hij heilig?
Een knooptouw heeft de wervelstam geveld,
maar 't koord viel na twee duizend jaren los,
de nek is nu van leer, de wangen werden kurk.
Hij ziet er opgehangen uit uit maar o, hoe trots!
Men hing hem en men wierp hem in 't moeras,
de man van Tollund, en wij raden wie hij was:
wellicht wat heilig en heldhaftig en een schurk.

J.B. Charles, 1957

Het gebeurde op 6 mei 1950 bij een klein plaatsje in Denemarken. Het plaatsje Tollund op Hutland om precies te zijn. Op de ochtend van die achtste mei waren twee broers, Emil en Viggo Hoejgaard, daar aan het turfsteken. Met hun spaden staken ze langwerpige stukken veen uit de donkere grond. Die vochtige stukken, de turven, werden netjes opgestapeld om ze te laten drogen, zodat ze later gestookt konden worden in de kachel.

Plotseling bleef een van de mannen stokstijf staan. Met grote angstogen keek hij naar de plek waar z'n spade in de grond stak. Van schrik kon hij geen woord uitbrengen. Daar in de veenlaag, vlak voor z'n voeten, zag hij een gezicht, het gezicht van een mens, helemaal gaaf en onbeschadigd, een kalme trek om de mond, de oogleden gesloten. Het was alsof de man of de vrouw die bij dat gezicht hoorde, hier pas nog had gelopen en nu even een dutje deed in een bed van turf.

Toen hij van de eerste schrik bekomen was, riep hij de ander erbij. Die vond het ook maar een griezelig geval. Zou de man of de vrouw hier in het veen verdronken zijn? Of misschien wel vermoord? Ze moesten er maar gauw de politie bijhalen.

De politie kwam meteen. Er kwam ook iemand mee van een museum in de buurt: er waren wel vaker interessante vondsten bij het turfsteken gedaan en je kon maar nooit weten....

Voorzichtig werd het lichaam uit de veengrond losgemaakt. De man - want dat bleek het later te zijn - lag op zijn rechterzij, de knieën opgetrokken, Hij droeg een leren muts die met een band onder z'n kin was vastgemaakt. Om z'n middel had hij een gevlochten gordel; verder was hij naakt. Z'n gezicht was geschoren en z'n haar was kort geknipt. Om z'n nek zat een strop van gedraaid leer. Je kon duidelijk aan het uiteinde zien dat het met een mes was afgesneden. Waarschijnlijk was de man dus opgehangen. Ook droeg hij een ijzeren nekkring strak om zijn hals en keel. (zie bron B)

Het lichaam werd in een kist naar het Nationaal Museum in Kopenhagen gebracht. Daar zou het verder worden onderzocht.

Het onderzoek

Eerste werden er röntgenfoto's gemaakt. Daarop kon men niet zien wanneer de man geleefd had. Wel zag men dat hart en organen gezond waren en dat de verstandskiezen van de man goed ontwikkeld waren. Daaruit konden de onderzoekers afleiden dat de man de Tollundman waarschijnlijk ouder dan twintig jaar was toe hij stierf.

Daarna ging men de organen van het lichaam, zoals het hart, de longen en de lever, onderzoeken. Die waren heel goed bewaard gebleven, net zoals het maag-darmkanaal. Het bleek dat de man 12 tot 24 uur voor zijn dood nog iets gegeten had. Ja, men kon zelfs na al die tijd nog nagaan wat hij gegeten had: een soort pap van gerst, lijnzaad, perzikkruid en huttentut. Of dat lekker was? Twee Engelsen lieten diezelfde pap tijdens een televisie-uitzending nog eens klaarmaken. Zij vonden het eten ervan een grote straf, maar in de tijd van de Tollundman was deze pap waarschijnlijk het dagelijkse eten geweest.

Nu wist men nog steeds niet wanneer de man geleefd had. Om dat te weten te komen was verder onderzoek nodig. Men onderzocht de beenderen van de man. Er zijn stoffen in de beenderen van mensen (en ook van dieren) die na de dood veranderen. Door die verandering na te gaan, kwam men erachter dat de man waarschijnlijk rond 400 voor Christus overleden moet zijn.

Bron A

De Tollundman

Bron B

De voorwerpen op bron B werden niet gevonden op de Tollundman, maar lijken er wel erg sterk op. Het zijn een strop van touw en een nekring. Mensen in de ijzer tijd begroeven hun doden met zo'n nekring als offer aan de godin van het voorjaar. De strop lag om de nek van een man uit de ijzer tijd die was begraven in Borre Fen in Denemarken. Zij laatste maaltijd bestond uit een groentesoep gemaakt van voorjaars kruiden. Over zijn lichaam lag een berkentak van een meter lang en 4,5 centimeter dik.

Bron C

De man op bron C werd gevonden in het moeras bij Grauballe in Denemarken. Zijn keel was van oor tot oor doorgesneden. Wetenschappers ontdekten dat hij 1650 jaar geleden is begraven. Zijn laatste maaltijd, genuttigd vlak voor zijn dood, bestond uit groentesoep, gemaakt van voorjaarskruiden.

Bron D

De Duitse stammen hangen verraders aan bomen en verdrinken lafaards en moerassen onder stapels stokken.

Bron E

Bron E is een beeldje van de aardgodin van het voorjaar en is gevonden in het moeras.

Bron F

Bron F is een beschrijving van religieuze gewoontes van zeven Noord Germaanse stammen als de Aviones en de Anglii (zie het kaartje). Deze stammen aanbaden Moeder Aarde, de Godin van het Voorjaar, en teelden planten. Elk voorjaar vierden zij de geboorte van nieuw leven en nieuwe gewassen.

'Er is niet bijzonder op te merken over deze stammen, behalve hun verering van Moeder Aarde, de Godin van het Voorjaar. Zij geloven dat zij elk voorjaar langs de stammen trekt. Een beeld van de godin wordt op een wagen in een processie rondgedragen. Daarna worden de wagen en haar kleren...gewassen in een verborgen meer. Deze taak wordt verricht door slaven die daarna worden gedood.'

Bron: Cornelius Tacitus, 97-98 na Christus in een boek over Germaanse stammen

Met dank aan: [De Tollund man](#) en [De Tollundman](#)

4. Kunst

Leerdoel

Je kunt

- een schilderij beschrijven.

Succescriteria

Je kunt aandacht besteden aan:

- wat er te zien is;
- techniek; olieverf, aquarel, tekening, ets, grof of fijn geschilderd;
- compositie; driehoek, centraal, diagonaal, piramidaal, symmetrisch, asymmetrisch
- vormen: realistisch, abstract, klein, groot, rond, hoekig, , plat, expressief, naar de waarneming;
- kleurgebruik: bont, effen, rustig, wild, kleurcontrast, koude/warme kleuren, licht/donker contrast, heldere kleuren, donkere kleuren;
- licht; natuurlijk of kunstlicht, tegenlicht, zijlicht, strijklucht.

Opdracht 1

Bron

Brief van Vincent aan Theo, september-oktober 1883:

'Ik voeg hierbij een krabbeltje naar mijn eerste geschilderde studie uit deze buurt, eene hut op de heide. Een hut geheel uit plaggen en stokken slechts gemaakt.

Van die soort heb ik er een stuk of 6 ook van binnen gezien, en zullen er meer studies van komen. Hoe 't exterieur daarvan in de schemering of even na zonsondergang zich voordoet, kan ik niet juister zeggen dan U zeker schilderij van Jules Dupré in herinnering te brengen, dat meen ik van Mesdag hoort, met twee hutten er op waarvan de mosdaken verbazend diep van toon afkomen tegen een dampigen, stoffigen avondhemel.

Avond van Jules Dupré.

Het schilderij De Avond van Jules Dupré vertoont een sterke overeenkomst met de schilderijen met hutten van Van Gogh.

Waaruit bestaat deze overeenkomst?

Opdracht 2

Vincent:

'En de figuren, zij hebben datzelfde, de boeren en vrouwen, niet altijd zijn ze interessant maar als men er geduld mee heeft ziet men het Milletachtige toch geheel en al.'

Hoe zou jij Milletachtig omschrijven? Bekijk de schilderijen van Millet, bijvoorbeeld op <https://www.kunstkopie.nl/a/millet-jean-francois.html>.

Opdracht 3

In een brief aan zijn broer Theo schrijft Vincent:

'de vlakke landschappen van heide of korenakkers werden net precies als de allermooiste Corots.'

Welke schilderijen van Corot zou Vincent bedoeld hebben? Kies er minstens twee uit deze website <https://www.freeart.com/gallery/c/corot/corot.html>. Licht je keuze toe.

Bijlage 1

Vincent van Gogh in Hoogeveen

Bron 1

Hoogeveen, 11 september 1883

'Zoëven ben ik hier aangekomen. Van de landstreek heb ik vanuit de trein mooie gedeelten gezien van de Veluwe. Doch tegen de tijd dat we in deze contreien aankwamen was het al donker. Zo weet ik er nog niets van. Ik zit nu in een grote gelagkamer, waar een vrouw zit aardappelen te schillen. Een dezer dagen wil ik met de schuit de gehele Hoogeveense Vaart afvaren, door de veenderijen dwars door de zuidoostelijke hoek van Drenthe heen. Noordwaarts van hier schijnt het prachtige heide te wezen tot Assen toe. Ik ben wel nieuwsgierig.'

Bron 2

Hoogeveen, ca. 15 september 1883

'Nu ik hier reeds enige dagen ben en er veel heb rondgelopen, kan ik u meer mededelen omtrent de streek waar ik ben aangeland. Ik voeg hierbij een krabbeltje naar mijn eerste geschilderde studie uit deze buurt, een hut op de heide. Een hut geheel uit plaggen en stokken slechts gemaakt....

Om u een der vele dingen welke op mijn ontdekkingstochten mij iets nieuws te zien en te voelen gaven te noemen, zal ik u vertellen hoe men hier b.v. schuiten ziet, door mannen, vrouwen, kinderen, witte of zwarte paarden trokken getrokken, met turf geladen, midden in de hei, net als de Hollandse, bv. op de Rijswijkse trekweg. De heide is rijk, ik zag schaapskooien en herders die mooier waren dan de Brabantse. De ovens zijn min of meer als bij Th. Rousseau's 'four communal' (gemeenschappelijke oven). (Ze) staan in de tuinen onder oude appelbomen of tussen de selderij en kool. Bijenkorven ook op veel plaatsen.'

Theodore Rousseau, The Communal Oven, c. early 1840s

Bron 3

Hoogeveen, zondag 16 september 1883

'Waarde Theo,

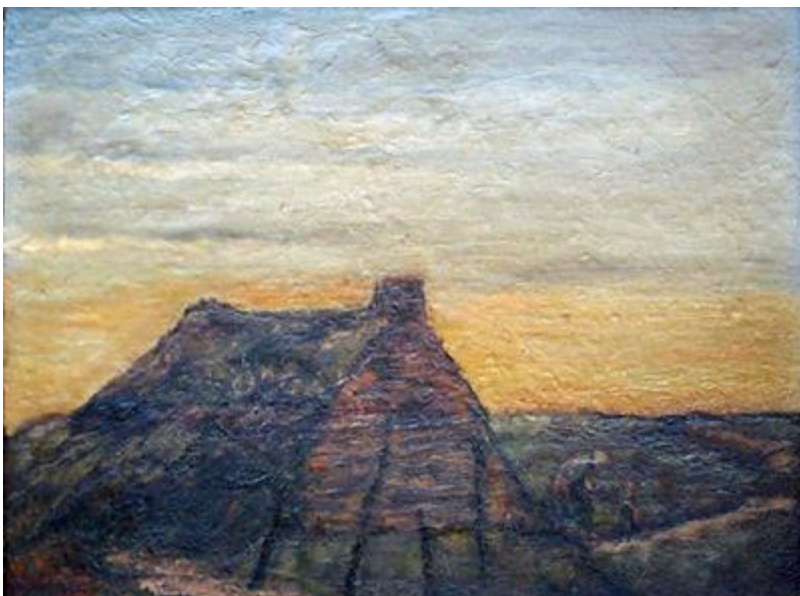
Zoëven komt uw brief en weet ik dus dat de correspondentie geregeld gaat.

Ik schreef een paar dagen geleden nog een woordje om U een en ander van het land hier te vertellen. Mooi is het hier alles, waar men ook gaat. De heide is veel uitgestrekter dan de Brabantse bij Zundert of Etten althans, ietwat monotoon als het middag is en de zon schijnt overal, doch juist ook dat effect 't welk ik vruchteloos een paar maal reeds toch heb willen schilderen, zou ik niet willen missen. De zee is ook niet altijd pittoresk, maar ook die momenten en effecten moet men bekijken wil men in 't eigenlijke karakter zich niet bedriegen.

Dan - op dat hete middaguur is de heide verre van lieflijk soms - is agacant (onaangenaam), vervelend en vermoeiend als de woestijn, even onherbergzaam en als 't ware vijandig. Het te schilderen in dat volle licht, en de wijking der plannen tot in 't oneindige te geven, is iets waar men duizelig van wordt. Daarom moet men niet menen dat het sentimenteel moet worden opgevat, integendeel dat is het bijna nooit. Diezelfde agacant vervelende plek - 's avonds als een arm figuurtje door de schemering zich beweegt - als die uitgestrekte, door de zon verschroeide aardkost donker uitkomt tegen de fijne lila tonen van de avondhemel, en het donker blauwe allerlaatste lijntje aan de horizon, grond van lucht scheidt - kan subliem worden zo als op een J. Dupré (zie hieronder). En de figuren, zij hebben datzelfde, de boeren en vrouwen, niet altijd zijn ze interessant maar als men er geduld mee heeft ziet men het Milletachtige (Millet was een Franse schilder) toch geheel en al.'

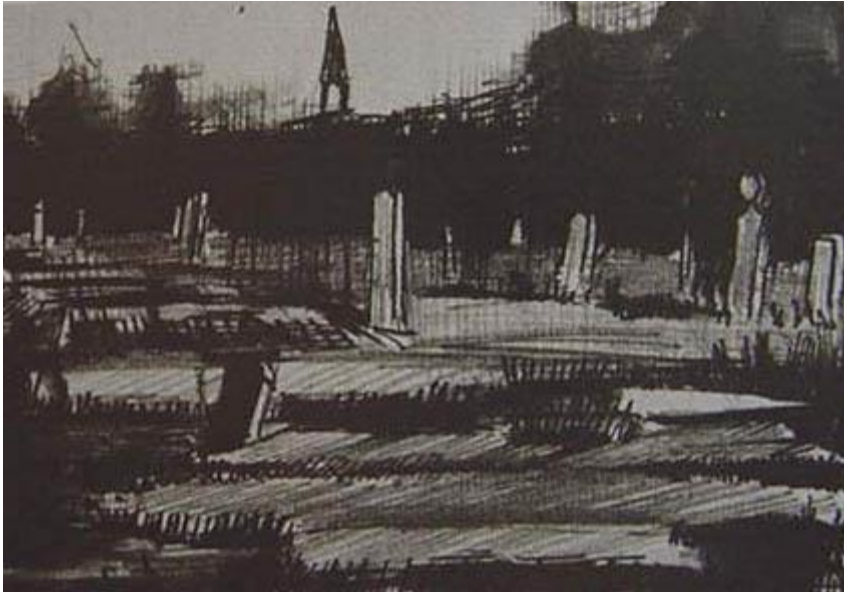

J. Dupré - "Avond"(1875-1880)

Vincent van Gogh - Plaggenhut (1883)

'Gisteren vond ik een der eigenaardigste kerkhoven die ik ooit zag, verbeeld u een stuk heide met een heg van dicht opeenstaande mastboompjes eromheen, zó dat men menen zou dat 't een gewoon mastbosje was. Evenwel er is een ingang - een kort laantje, en dan komt men op een aantal graven begroeid met bunt en heide. Vele gemerkt met witte palen waarop de namen staan. Ik stuur er u een croquis (schets) van naar de studie welke ik ervan schilderde. Ik ben bezig aan een andere studie van een rode zon tussen de berkjes die op een moerassig weiland staan, waar de witte avonddamp uit opstijgt, waarboven men een blauwgrijze horizonlijn van geboomte met een paar daken nog ziet.'

Mogelijk het kerkhof in Pesse, al is niet iedereen daarvan overtuigd.

'Gij vindt hierachter het croquis (de schets) van 't kerkhofje. De kleur is aldaar zeer eigenaardig. Het is iets schoons de echte heide op de graven te zien, de geur van terpentijn heeft iets mystieks, de donkere strook masthout die het afsluit, scheidt een tintelende lucht van de ruige grond, die in 't algemeen een rosse kleur heeft – fauve – bruinachtig, geelachtig, doch overal met lila tonen. Het was niet makkelijk te schilderen, ik zal er verschillende effecten nog van zoeken, met sneeuw b.v. moet het zeer eigenaardig wezen.'

Naar Nieuw-Amsterdam

Bron 4

Nieuw-Amsterdam, ca 3 oktober 1883

Waarde Theo,

'Ditmaal schrijf ik u heel uit de achterhoek v. Drenthe, waar ik gekomen ben na een eeuwig lange vaart in de trekschuit door de heide. Het land u te beschrijven zoals 't zou behoren gedaan te worden, zie ik geen kans toe, daar de woorden mij ontbreken, maar stel u voor de oecers van 't kanaal als mijlen en mijlen Michels (George Michel) of Th. Rousseau's bv., Van Goyens of Ph. de Konincks. Vlakke plannen of stroken, verschillend van kleur, die smaller & smaller worden naarmate ze de horizon naderen. Hier & daar geaccentueerd door een plaggen keet of kleine boerderij of een paar schrale berkjes, populieren, eiken - overall stapels turf en telkens vaart men schuiten met turf of lis uit de moerassen voorbij.'

De tocht naar Zweeloo

In juli 1882 verschijnt een keurig geklede heer in Zweeloo, het is een Duitser, uit Berlijn om precies te zijn, van joodse afkomst en welgesteld. Hoe Max Liebermann, want zo heette deze heer, in Zweeloo gekomen is, weet niemand. Er was geen vaste verbinding met de buitenwereld, er liep een weg door Westerbork naar Assen en een zandweg over Sleen naar Emmen. Verderop bij Wezuperbrug was er vanaf 1860 het Oranjekanaal, waarlangs de trekschuit van en naar Emmen voer. Wandelen duurde lang en was niet ongevaarlijk over de uitgestrekte heide, waar alle paden binnen de kortste keren door stuifzand werden bedekt. Liebermann kan een rijtuig gehuurd hebben, in Assen of in Beilen, want daar stopte sinds een jaar of tien de trein van Amsterdam naar Groningen.

Liebermann ging logeren in het logement van Jan en Lammechien Mensingh, midden in het dorp (nu de Herberg van Zweeloo). Hij kwam schilderen in het dorp, de natuur, de huizen en de mensen. Zweeloo was een boerendorp, waar alles al altijd hetzelfde was. De rietgedekte boerderijen waren eeuwenoud; als ze niet door brand verwoest waren. Voor de meeste dorpingen bestond de wereld uit Zweeloo. Vincent van Gogh wilde Liebermann opzoeken in Zweeloo, maar hij trof hem niet en ging teleurgesteld weer weg.

Max Liebermann, De Bleek.

Bron 6

In een brief aan zijn broer doet Vincent verslag van zijn tocht naar Zweeloo.

'Beste broer,

Wou u eventjes vertellen van een tochtje naar Zweeloo, het dorp waar Liebermann enige tijd verbleef en studies maakte voor zijn schilderij in de laatste salon, het schilderij met de wasvrouwen. Waar Ter Meulen en Jules Bakhuyzen'(waarschijnlijk Jules van de Sande Bakhuyzen) ook een tijd woonden.

Verbeeld u een tocht door de hei 's morgens 3 uur in een open karretje... over een weg of 'diek' zoals ze hier zeggen, waarop men in plaats van zand modder had gebracht om hem op te hogen. 't Was nog veel aardiger zelfs dan de trekschuit. Toen 't maar eventjes ietwat begon te lichten en de hanen overal kraaiden bij de over de hei verspreide keten, werden de enkele huisjes waar we langskwamen..., werden een oude stompe toren op een kerkhofje met aarden wal & beukenheg, werden de vlakke landschappen van heide of korenakkers, werd alles, alles net precies als de allermooiste Corots. Een stilte, een mysterie, een vrede als hij alleen het geschilderd heeft.

Vincent van Gogh, zelfportret 1887.

Het inrijden van het dorp was toch zo mooi. Enorme mosdaken van huizen, stallen, schaapskooien, schuren. Hier zijn de woningen heel breed tusschen eikenbomen van een superbe brons. Tonen in het mos, van goudgroen, in de grond van roodachtige of blauwachtige of geelachtige donkere lila-grijzen....

Die streek rond Zweeloo is op dit moment geheel en al jong koren, onafzienbaar soms, dat aller eerste groen dat ik ken.. Een zwarte aarde vlak, oneindig, een blanke lucht van lila-wit. Die aarde spuit dat jonge koren uit, met dat koren is zij als beschimmeld... Denk aan Le dernier jour de la creation van Brion - nu, gisteren kwam 't me voor, ik de betekenis van dat schilderij begreep...

Ik kwam voorbij een oud kerkje, net precies 'l'Eglise de Greville' van het schilderijtje van Millet van Luxembourg: hier kwamen in plaats van het boertje met de spade van het schilderij, een herder met een koppel schapens langs de hegge... Ploegers zag ik nu heel druk, een zandkar, herders, wegwerkers, mestkarren. tekende in een herbergje aan de weg een oud wijf aan 't spinnewiel, donker silhouetje als uit een toversprookje - donker silhouetje tegen een licht raam, waardoor men de lichte lucht zag en een wegje door 't fijn groen en een paar ganzen die gras pikten.

Vincent

De kerk in Zwoello (gebouwd in de dertiende eeuw), zoals geschilderd door Van Gogh en zoals die er nu uitziet.

Bijlage 2 Schilderijen en een tekening, gemaakt door Van Gogh in Drenthe

Drenthe, september – Oktober, 1883

Drenthe, oktober, 1883

Drenthe, oktober, 1883

Drenthe, oktober 1883

Nieuw-Amsterdam, midden november, 1883.

Drenthe, rond 13 Oktober 1883